

9. Громадська думка післявиборчого опитування. URL: http://www.razumkov.org.ua/upload/1423821492_file.pdf

УДК 343.237

Печора К. В., курсант

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Кісілюк Е. М., к.ю.н., доцент, начальник відділу професійної підготовки управління професійної освіти та науки Департамент персоналу Міністерства внутрішніх справ України, м. Київ, Україна

ЗЛОЧИННІ СПІЛЬНОТИ: ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Груповою злочинною діяльністю створює підвищену суспільну небезпеку не лише тому, що вона значно полегшує вчинення злочину, а й тому, що таке явище викликає глибоку тривогу у суспільстві. Дана діяльність передбачає форму вчинення злочину, коли зусилля двох або більше суб'єктів злочину спрямовані на досягненні єдиного злочинного результату.

Основою об'єднання суб'єктів у злочинних спільнотах, на думку А. І. Долгової, є їх спільна організаційна діяльність щодо створення найбільш сприятливих умов для злочинної діяльності різних організованих формувань (банди, організовані групи, злочинні організації тощо). Діяльність таких суб'єктів спрямована більше на виконання соціальної функції: формування почуття приналежності до спільноти, надання особливого статусу в кримінальному середовищі, поширення ідеології, що виправдовує протиправну діяльність, забезпечення умов для обміну інформацією тощо [1, с. 364].

Розглядаючи питання кримінальної відповідальності членів злочинних спільнот, потрібно зазначити, що вчинення злочину у співучасті не завжди збільшує його соціальну небезпеку, а внесок у злочинний результат залежить не тільки від виду та форми співучасті, але й від активності та ефективності діяльності того чи іншого співучасника.

Традиційно в науці кримінального права існує два види співучасті. Коли йде мова про злочинні спільноти, мається на увазі так звана складна співучасть, коли крім виконавця залучаються організатор, підбурювач або пособник, тобто умисна спільна участь у вчиненні злочину кількох винних осіб з різним ступенем їх організації. Між тим, чинне законодавство не містить формалізованого підвищення відповідальності залежно від форм та видів співучасті та навіть не заявляє про підвищену небезпеку злочину, вчиненого у співучасті [2, с. 57-58].

Співучість як форма злочинної діяльності не створює конкретних підстав для кримінальної відповідальності. Положення ч. 1 ст. 2, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбачений КК України, поширюється й

на випадки вчинення злочину у складі злочинної спільноти. У той же час межі відповідальності співучасників визначаються характером і ступенем участі кожного з них у злочині, що, у свою чергу, визначається виконаною функцією (роллю), усвідомленням природи дії інших співучасників та рядом інших обставин. Кожен співучасник відповідає за спільне вчинення злочину в межах індивідуальної відповідальності (в межах вчиненого і свідомого). Правила, згідно з якими винний несе відповідальність, аналогічні правилам, за якими відповідає особа, яка вчинила злочин (не в співучасті) – вона несе відповідальність за нормою Особливої частини КК України, яка передбачає вчинене діяння. При цьому такі дії кваліфікуються за відповідною статтею Особливої частини КК України без посилання на ч. 2 ст. 27.

Кваліфікація дій виконавця є підставою для кваліфікації дій інших членів злочинної спільноти, оскільки, виходячи із сутності інституту співучасті, всі співучасники несуть відповідальність за той самий злочин. Тому організатор, підбурювач та пособник несуть відповідальність за нормою Особливої частини КК України, яка стосується злочину, вчиненого виконавцем. Особливістю правової оцінки дій цих членів злочинної спільноти є те, що вона також вимагає обов'язкового зазначення відповідної частини ст. 27. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, організатор, підбурювач та пособник, як правило, безпосередньо не виконують об'єктивну сторону злочину, а з іншого боку, цих характеристик недостатньо щоб визначити характер та ступінь участі зазначених осіб у вчиненні злочину. Особливості, описані в частинах 3, 4, 5 ст. 27 є своєрідним правовим зв'язком між діями організатора, підбурювача та пособника з діями виконавця в межах інституту участі. Правила кваліфікації дій організатора, пособника чи підбурювача, визначені ч. 2 ст. 29 КК не поширюється на випадки, коли вони були одночасно співвиконавцями злочину. За таких обставин їх дії потрібно кваліфікувати за нормою Особливої частини КК України, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин без посилання на ст. 27. Якщо при вчиненні одного злочину особа була виконавцем, а іншого – організатором, підбурювачем чи пособником, останні злочини потрібно кваліфікувати окремо з посиланням на відповідну частину ст. 27 КК.

У положеннях ч.ч. 3 та 5 ст. 29 КК України реалізований принцип індивідуальної відповідальності співучасників згідно з яким можлива різна відповідальність учасників злочинної спільноти, включаючи організатора, підбурювача та пособника, з одного боку, та виконавця, з іншого, за обставин, що зумовлюють таку різницю: 1) характеристики, що характеризують особу окремого співучасника злочину; 2) відмінності у змісті умислу співучасників за обставинами, що передбачають відповідальність і передбачені у статтях Особливої частини КК України як ознаки злочину, що впливають на кваліфікацію дій виконавця; 3) дії, вчинені виконавцем, не охоплюються змістом умислу інших співучасників. Характеристики, що характеризують особу окремого члена злочинної спільноти, стосуються лише цього співучасника. Це означає, що незалежно від їх характеру (погіршують або пом'якшують відповідальність) такі ознаки не можуть впливати на відповідальність інших співучасників, навіть якщо вони охоплені їх умислом.

Це можуть бути такі ознаки, як повторне вчинення злочину співучасником, його психологічний стан, мотивація до дій тощо [3, с. 98–99].

Разом з тим, ч. 5 ст. 29 КК передбачає, що співучасники не несуть кримінальної відповідальності за діяння, вчинене злочинцем, якщо воно не охоплено їх умислом. У разі ексцесу члена злочинної спільноти ми повинні говорити не лише про відсутність прямого умислу: посягати на конкретний об'єкт кримінально-правової охорони; вчинення конкретного злочинного діяння іншими членами злочинної спільноти та відсутність умислу на досягнення конкретного злочинного результату, а також те, що таке злочинне діяння та такий злочинний результат не охоплювалися загальним планом, повідомленим усім членам злочинної спільноти. Тому мета, яку переслідує співучасник, який вчинив ексцес, повинна мати суто індивідуальний характер і не збігатися із загальною метою діяльності злочинної спільноти. Однак потрібно мати на увазі, що в організованій групі ексцес виконавця не обов'язково повинен походити від однієї особи.

Також варто звернути увагу, що для більшості організованих злочинних спільнот, як показують дослідження професора В. І. Боярова, характерна тенденція до розширення своєї діяльності, збільшення злочинних утворень шляхом поглинання слабших, а також наявності об'єднуючих факторів та відцентрових факторів крім сили, що призводить до появи особливо великих груп окремих організованих злочинних підрозділів [4, с. 99].

Таким чином, підставою кримінальної відповідальності членів злочинних спільнот є вчинення злочину, передбаченого Особливою частиною КК України, а межі їх відповідальності визначаються характером та ступенем участі кожного з них у злочині, на які, у свою чергу, впливають виконувані функції й усвідомленням характеру дій інших співучасників. Як наслідок – кожен член злочинної спільноти відповідає за спільний злочин у межах індивідуальної відповідальності.

Список літератури

1. Долгова А. И. Преступность, ее организованность и криминальное общество. Москва: Российская криминологическая ассоциация, 2003. 572 с.
2. Орловський Р. С. Дифференціація кримінальної відповідальності при співучасті. *Наукові дослідження*. 2013. № 26. С. 53–63.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України ; За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка 7-ме вид., переробл. та допов. К.: Юридична думка, 2010. 1288 с.
4. Кузьмін С. А., Азаров М. Ю. До питання удосконалення кримінального законодавства та термінологічного апарату щодо відповідальності учасників організованих груп при ексцесі. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права: зб. наук. пр.* Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 97–101.